

همگام با مفاد اسناد
تحول نظام تعلیم و تربیت
رسمی و عمومی

تربیت تشریحی ضلعی

دکتر فرخ لقا رئیس دانا
متخصص تعلیم و تربیت

سرآغاز *

اسلامی - ایرانی در نهاد اجتماعی سازمان یافته‌ای به نام «مدرسه» متجلی می‌شود و شایستگی‌های لازم متریبان یعنی دانش‌آموزان که تحت تربیت قرار می‌گیرند، در همین محیط اجتماعی به منصه ظهور می‌رسد.

تربیت، یعنی محور اساسی رشد و تعالی انسان و جامعه، جریانی گسترده و فراگیر است که به زندگی فردی و اجتماعی جهت می‌دهد. شکل بارز تربیت مبتنی بر فلسفه تربیتی جامعه

* ساحت‌های تربیت در نظام اسلامی - ایرانی

معنای ساده لغوی ساحت، درگاه، محوطه و گستره عمل است (صدری افشار و همکاران، ۱۳۷۵). موضوع ساحت‌های تربیت و الگوی نظری آن از اصل همه‌جانبه‌نگری در تربیت رسمی و عمومی برداشت شده است و اینکه تربیت در مدرسه باید به ابعاد متفاوت وجودی متریان توجه کند. در ایجاد الگوی نظری گستره عمل تربیت، به بیان دیگر، ساحت‌های تربیت، با توجه به ضرورت ایجاد و تربیت شایستگی‌های لازم در دانش‌آموزان در دوره‌ها و سطوح و پایه‌های متفاوت تعلیم و تربیت رسمی و عمومی، شش ساحت کلان در نظر گرفته شده است. هر الگوی نظری سه مؤلفه دارد:

الف. حدود و قلمرو الگو؛

ب. رویکرد؛

ج. اصول بایسته.

لذا در الگوی نظری ساحت‌های شش‌گانه تربیت نیز هر سه مؤلفه در هر یک از ساحت‌ها مشخص شده که قابل پی‌گیری است. شش ساحت تربیت معین شده در اسناد تحول نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی - ایرانی و هدف‌های کلان آن عبارت‌اند از:

تربیت

اعتقادی، عبادی و اخلاقی

توجه به آموزه‌های دینی اسلامی از یک‌سو و دین‌داری و دین‌ورزی از سوی دیگر حدود و قلمرو ساحت را شکل می‌دهد. به عبارت دیگر، ساحتی است که متربی را هم در چارچوب بنیادی دین و آموزه‌های آن می‌پروراند و هم او را از طریق تربیت برای کسب اعتقادات و عمل به مناسک دین مبین اسلام، به‌منظور رسیدن به ایمان و باور قلبی نسبت به آموزه‌ها و عامل شدن به بایسته‌ها و نیز رعایت اصول و آداب اخلاقی مورد نظر در جامعه اسلامی - ایرانی آماده می‌کند. رویکرد و جهت‌گیری کلی در این ساحت، فطرت‌مداری، یعنی توجه به فطرت شایسته دانش‌آموزان، عقلانیت‌محوری یعنی اصالت دادن به تعقل و تفکر و در ضمن توجه به ابعاد عاطفی و عملی تربیت دینی با هدف ایجاد بصیرت دینی و نه انتخاب براساس اجبار و اکراه یا تلقین است.

مجموعه شایستگی‌ها و قابلیت‌های فردی و اجتماعی به تناسب دوره و سطح تعلیم و تربیت تحت عنوان یادگیری‌های رسمی و عمومی حاصل می‌آیند. تعلیم و تربیت دانش‌آموزان یعنی تجهیز کردن آنان به قابلیت‌ها و شایستگی‌های لازم براساس برنامه‌های درسی متناسب با سن و سطح توانمندی‌های ضروری آن‌ها برای یادگیری و دستیابی به قابلیت مورد نظر در نظام تعلیم و تربیت اسلامی - ایرانی قابل تحقق است. **لذا برنامه‌های درسی شایسته که حاصل برنامه‌ریزی‌های علمی و مدون، اعتباربخشی شده و قابل اجرا هستند، مبنای اساس تجهیزات ضروری برای انجام درست عمل تربیت در مدارس محسوب می‌شوند.**

ویژگی ممتاز برنامه‌های درسی در اسناد تحولی نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی اسلامی - ایرانی تغییر جهت‌گیری آن‌ها از «موضوع‌محوری» بر «ساحت‌گزینی» برای کسب قابلیت‌ها و شایستگی‌های مورد نظر است. در همین راستا، ویژگی دیگری قابل درک است: این ویژگی عبارت است از «همه‌جانبه‌نگری» یا «کلیت‌نگری»، یعنی توجه به رشد و توسعه همه جوانب و ابعاد وجود انسانی مشتمل بر رشد شناختی و عقلانی، رشد احساسی و عاطفی، رشد فیزیکی و جسمانی و روانی، رشد فردی و اجتماعی و نیز توجه به همه ابعاد تربیت اعم از دینی و اعتقادی، عبادی و اخلاقی، اجتماعی و سیاسی، علمی - فرهنگی و فناوری، اقتصادی و حرفه‌ای، و زیبایی‌شناختی و هنری. به‌علاوه، ویژگی نگرش نظام‌مند این است که بر تفکر و تعقل، ایمان و باور، علم و عمل و اخلاق و ملکات نفسانی مبتنی است. و در چهار عرصه به‌عنوان محورهای ارتباطی با خدا، خود، طبیعت و سایر انسان‌ها چارچوب رویکردی برنامه‌های درسی را پی‌ریزی می‌کند.

از آنجا که رهبری آموزشی در نظام تحولی جدید نیازمند کسب آگاهی کامل از ساحت‌های تربیت و عناصر و عرصه‌های مورد نظر برای تحقق رویکردهای کل‌نگر و همه‌جانبه‌نگر و کسب تسلط بر مفاهیم و فرایندهای بایسته آن‌هاست، در این مقاله، به معرفی ساحت‌های شش‌گانه تربیت می‌پردازیم.

تربیت اجتماعی و سیاسی

۲

حدود و قلمرو تربیت تا حد تربیت شهروندانی فعال و آگاه و مشارکت‌جو در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی است. رویکرد آن تربیت افرادی با فضیلت و صالح در جهت ایجاد جامعه‌ای صالح است.

تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

۵

گستره و قلمرو تربیت تا توانمند کردن دانش‌آموزان برای مدیریت امور اقتصادی و معیشتی خود و تدبیر و تدبیر در امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای به نفع خود و جامعه، همراه با کسب التزام به اخلاق حرفه‌ای پیش می‌رود و در هر مرحله از مراتب تربیت، مرتبی را به سلسله‌ای از توانمندی‌های لازم مجهز می‌کند. در این ساحت نیز رویکرد متوازن و متعادل، کل‌نگر و تلفیقی در همهٔ امور بایسته حاکم است.

تربیت زیستی و بدنی

۳

حفظ و ارتقای سلامت و تقویت قوای جسمانی و روانی و رعایت بهداشت فردی و جمعی قلمرو و حدود تربیت را شکل می‌دهد و رویکرد آن تعامل میان روح و بدن با نگاهی تلفیقی و کل‌نگر در جهت تأمین سلامت در دو بعد جسمانی و روانی است.

تربیت زیبایی‌شناختی و حرفه‌ای

۶

رشد قوهٔ خیال و پرورش عواطف، احساسات و ذوق زیبایی‌شناختی در دو نوع زیبایی مادی و معنوی و نیز خلق آثار هنری و قدردانی از میراث و ارزش‌های فرهنگی جامعه گستره و محدوده یا قلمرو تربیت را شکل می‌دهد. رویکرد تربیتی در این ساحت از تربیت، موضوع‌محور و در عین حال ادراکی، نقاد و معناگراست. در معناگرایی هم خلق معنا و هم کشف معنا مورد نظر است. اصول مهم مورد نظر در این ساحت تأکید بر پرورش حواس و پرورش تخیل در امور زیبایی‌شناختی و خلق آثار هنری است.

تربیت علمی و فناوری

۴

حدود و قلمرو ساحت تربیت علمی و فناوری تا جایی گسترده است که دانش‌آموزان را به شناخت‌ها، توانمندی‌ها و مهارت‌های شایسته برای بهره‌گیری و توسعهٔ نتایج تجربه‌های مترکم بشری در عرصهٔ علم و فناوری با بینشی ارزش‌مدارانه هدایت می‌کند. رویکرد در این ساحت نیز کل‌نگر و تلفیقی است، یعنی به تربیت نظری و عملی بر هماهنگی علم و دین و تلفیق مهارت‌ها و نگرش‌ها به‌صورت هماهنگ و متوازن توجه می‌شود.

**ویژگی ممتاز
برنامه‌های درسی
در اسناد تحولی
نظام تعلیم و تربیت
رسمی و عمومی
اسلامی - ایرانی
تغییر جهت‌گیری
آن‌ها از
«موضوع‌محوری»
بر «ساحت‌گزینی»
برای کسب
قابلیت‌ها و
شایستگی‌های
مورد نظر است**

